

HAZAFELÉ

SAFFER PÁL

Amikor a front átdübörgött a falu felett, az üresen maradt börtön-épületben ők hárman, a pincékből, óvóhelyekről előtámolygó, szájtató örök szeme láttára feltörték a raktárt, és tetőtől talpig felöltöztek. Az új ruha tetejébe még vastag, csuklyás daróckabátot is kerítettek, ami szabály szerint csak a kocsisoknak meg az udvarosoknak járt, de nem szolt rájuk senki.

— Most olyanok vagytok, mint a katonák — jegyezte csak meg bátoratlanul az egyik börtönőr, mire a másik rosszmájúan rávágta:

— Nem baj, legalább hamarabb lepuffantják őket.

Az igazság az volt, hogy nem tudtak mit kezdeni velük. Előírás szerint ez a három fiatal legényember még mindig rab volt, mert az igazságügy-minisztérium még mindig nem rendelte el a szabadon bocsátásukat. De hol volt már az igazságügy-minisztérium, és egyáltalán valami-féle minisztérium! Azok az urak, és velük együtt a börtön igazgatója, már javában iszkoltak valamerre nyugat felé. A vörösök se voltak láthatók. A tűzérési pergőtűz után csak átrohantak a füstölgő falun a menekülő németek nyomában, fél órát se időztek, és ők itt maradtak a nagy ürességben néhány maradék fogollyal, akiknek már nem volt hova szökni. Rendhez szokott hivatalnoklelkük tele volt nyugtalansággal a rájuk bízott foglyokért való felelősség miatt, és félelemmel, mert már második hónapja nem kaptak fizetést.

Tél volt, december eleje, és minden börtönőr lakásában két-három gyerek lesett a kenyérre.

Ezért a társaság megoszlott. Szinte három pártra szakadtak. A haragosokra, akik nem sok meggyőződéssel ugyan és félénken, de azt morogták, hogy kár volt négy évig etetni ezeket a hazátlan bitangokat, le kellett volna őket puffantani még az elején; a józanokra, akik úgy vélekedtek, hogy akárki lesz az úr, valamilyen Magyarország mégiscsak lesz, és abban a Magyarországon lesznek börtönök is, tehát csak várni kell; és végül a baloldaliakra, akik többet tudtak az új hatalomról, mint amennyit a rezsimpropaganda mondott róla, és pár származásuk jussán

éreztek, hogy az új világ megfelel majd nekik, mert akármilyen is lesz, közelebb lesz a kislemezhöz, mint az előbbi volt.

Abban, hogy a régi világ még visszatérhet, már a legvérmesebbje se hitt.

Ezért nézték most tétlenül a szabálysértést, amiért még egy hónappal ezelőtt sötétzárka járt volna, és a konyhafőnök még egy-egy kenyert és kenyérszalonnát is adott mindegyiknek az iszákjába útravalóul. Sose lehet tudni, hol jegyzik fel a jótettet.

— Aztán hova mentek? — kérdezte ismét az egyik űr, mire Simon, hármuk közül a legderekabb, akinek az ostrom alatt kékesfekete szakáll serkedt az arcán, nyugodtan csak ennyit mondott:

— Haza.

A másik kettő, Géza, egy szőke, babaarcú gyerek és a kis vörös hajú, szeplős arcú Iván, egy pillanatra abbahagyta, a készülődést. Ránéztek Simonra, Iván szemében harag villant, de egyikük sem szólt semmit.

*

Amikor elindultak, Simon elől, a másik kettő egy kicsit oldalt mögötte, mint valami katonai járőr, végig a kisváros utcáin nem volt körülöttük egyéb, csak pusztulás.

Néhol még füstölögtek a tűzvész után az üszkös gerendák, a romok alól néhol enyhe, émeltyítő illat jelezte, hogy ott ember vagy állat rothad, és csak időnként surrant a falak mentén egy-egy járókelő, igyekezve minél előbb eltűnni valamelyik épen maradt ház kapujában, védelmet keresve nem a gránátok, hanem a szemek elől.

Most már nem a vakító fény, hanem a fürkésző szemek jelezték a veszély és a halál közeledtét.

A három ifjú nyugodtan, egyenletesen ment. Tudták, hogy a beszédkázott ablakok résein át lesik őket, de nem féltek. Úgy gondolták, hogy csak az van veszélyben, akitől van mit elvenni, nekik pedig a kenyéren és szalonnán és a rajtuk levő ruhán kívül nem volt semmijük. Nem tudták, hogy a kinti világban időközben a semmi és a valami nagyon közel került egymáshoz.

Azok a szemek a deszkaablakok réseit mögött nem is voltak veszélyesek. Inkább csak kíváncsiak voltak és ijedtek. Tulajdonosaik az efféléket eddig csak szuronyos űr kíséretében látták az utcán. Most bizonyára eszükbe jutott, hogy húsz-valahány éve élnek itt a börtönfalak tövében anélkül, hogy tudnák, kik azok ott bent, és mi történik velük. Nem bűntudat volt ez, csak hiányérzet. Mert emiatt azt sem tudhatták, hogy mennyire veszélyesek ezek a kiszabadult emberek.

— Szívesen beszélnék valamelyik helybelivel — mondta a szőke Géza, és hosszan nézte az épen maradt házat, amely előtt éppen elhaladtak.

— Minek? — kérdezte kurtán Simon.

— Csak úgy. Szeretném tudni, hogy miféle emberek.
— Mi közöd hozzájuk? Mi haza megyünk — morgott rá Iván.
— Semmi. De azért mégis furcsa, hogy itt voltunk három évig és nem is tudjuk, miféle itt a nép.
— Barátkozni akarsz az osztályellenséggel? — kérdezte most már fenyegetően Iván.
— Nem lehet itt se mindenki osztályellenség — ellenkezett szelíden a szőke, és talán, hogy feloldja Iván haragját, hozzátette nevetve: — Bizonyosan vannak itt lányok is.

Hiába, nem nevetett vele senki. Csak Simon szólalt meg ismét:

— Magad mondtad, hogy három évig voltunk itt és nem tudtunk meg róluk semmit. Nem elég ez?

— Ők se tudtak meg rólunk... Hogy miért voltunk itt — mondta a szőke.

Ezen egy ideig eltöprengtek, azután más vont a magára a figyelmüket. A távolban már látszott a hosszú utca vége és mögötte a kopár téli határ.

— Olyan, mint a szabadság — mondta Simon, és a másik kettő bólintott. Így valahogy, ilyen végtelennek, határtalannak képzeltek el a szabadságot a várakozás hosszú napjain és éjszakáin.

Ösztönösen meggyorsították a lépéseiket, és nem néztek többé a bedeszkázott ablakokra.

Az ablakok mögött pedig megenyhültek a tekintetek.

Most már nem félték, inkább irigyelték azt a hármat ott kint, hogy olyan magabiztosan mennek. Ezekben a napokban ők mindenkit irigyeltek, aki tudta, hogy miért megy és hová.

*

Nem mentek az országúton, hogy ne kelljen emberekkel találkozniuk. Ezért megbeszélték még indulás előtt. Nem lehetett tudni, hogy az előnyomuló hadsereg mögött ki jár az utakon, és nekik semmilyen iratuk nem volt, semmilyen igazolásuk, csak a saját meggyőződésük, hogy ők most már szabad emberek. Hivatalosan tehát nem tartoztak sehová, nem tartotta őket számon senki, és ha nem is ismerték a kinti világot, nem volt nehéz rájönni, hogy háborúban, frontközelben ez nagyon veszélyes állapot.

Ezért árkon-bokron át, a felszántott földek barázdáiban bukdácsolva, toronyiránt mentek a legközelebbi község felé. Hideg volt, de mind a hármukról csorgott a veríték. Ennyit már évek óta nem gyalogoltak.

— Remélem, nem kell majd hazáig így gyalogni! — törte meg hosszú idő után a csendet a szőke, és, nehogy puhánynak nézzék, mindjárt tréfára fordította a szót. — Mert nem vételeztem tartalék talpat a bakancsra.

— Mi kellene? Gyorsvonat, első osztály?! — kérdezte ridegen Simon.
 — Nyugalom! Amint elérjük a legközelebbi orosz parancsnokságot, minden rendben lesz — próbálta enyhíteni a hangot Iván, de a szölkének nem kellett ez a bátorítás:

— Tudom, ott majd tárt karokkal meg katonazenével fogadnak.

— Miért ne? — próbált Iván is tréfálni a maga módján. — Azért jöttek, hogy felszabadítsanak bennünket. Ezt vártuk három évig.

— Ez igaz. Csak abban nem vagyok biztos, hogy ők is ezt várták — morogta Simon. — Amikor bejöttek, emlékeztek, és odamentem a parancsnokukhoz...

— Ő pedig szép ékes orosz nyelven azt mondta, hogy menj a fenébe — fejezte be a mondatot a maga stílusában a szölke.

Iván arcán világitani kezdtek a szeplők. Mindig így volt, ha elfogta a düh:

— Elvtársak, ezt már megbeszéltük! Az egy rohamosztag parancsnoka volt, és nem ért rá velünk bajlódni. Neki a németeket kellett üldözni!

Igaz volt, hogy megbeszélték, de az is, hogy a magyarázatot a sietős rohamosztagról ők maguk találták ki, hozzá még mást is a háborúban eldurvult katonalélekről. Simonnak mégis fáj a megalázás:

— Meglehet — mondta —, de lehet, hogy nem is akart.

— Ne sértegesd a Vörös Hadsereget!

— Mindjárt szájon vágjak, és akkor majd meglátod, hogy kit sértegetek — fordult vissza fenyegetően Simon.

— Vágjál! — mondta ijedt, síró hangon Iván. — Verekedni a legkönnyebb.

A másik hátat fordított neki, és úgy mentében szólt vissza:

— Akkor ne beszélj hülyeségeket!

A veszély múltán Ivánnak visszatért a bátorsága, és ravaszabbul ugyan, de megismételte a vádat:

— Nem kell mindjárt felfortyanni. Én csak azt akartam mondani, hogy nem lehet így beszélni az orosz elvtársakról. Gyerekkoruk óta azt tanulják, hogy fel kell szabadítaniuk a világ proletárjait.

— Lehet, hogy azok, akikkel Simon találkozott éppen rossz tanulók voltak — kockáztatta meg a viccet a szölke, és szokásához híven mindjárt enyhítette is. — A szocializmusban is lehetnek rossz tanulók, nem igaz?!

A másik kettő úgy tett, mintha nem hallotta volna. Simon hallgatott, és nekiveselkedett a gyaloglásnak, Iván pedig, akinek félig-meddig szaladva kellett követnie hosszú lábú társait, lihegve, szaggatottan folytatta a mondókáját:

— Nem értem, hogy miért kell nekünk olyan sürgősen hazamenni? Várjuk meg, amíg megalakul az új hatóság. A kommunistának mindegy, hogy hol harcol a forradalomért.

— Ezt már mondtad — torkolta le Simon, és még folytatni akarta, de a szőke közbevágott:

— Én haza akarok menni!

A hangja riadt volt és érdes. A másik kettő megállt, és ránézett. Látták, hogy kerek gyerekarca megnyúlt, a tekintete haragos lett és sötét. Iván nem szólt semmit.

— Én is haza akarok menni. Gyere — szólt hozzá szelíden Simon, és megérintette a karját.

Jó ideig szólanul mentek a lassan közeledő helység felé. Már látszóttak a faluvégi házak és a házak végében a földekre nyíló kertek, amikor Simon hirtelen oldalt mutatott:

— Odanézzetek, valaki integet az útról.

— Oroszok. Járőr. Menjünk oda. — mondta Iván.

Két géppisztolyos katona állt a faluvégi útkereszteződésnél. Abbahagyták az integetést. Várták őket.

*

— Zdravstvujte! — mondta nekik Iván, amikor közel értek, szerbesejtve az orosz szót, amit még a börtönudvaron hallott az átvonuló katonáktól, de amaz a kettő, egy pelyhes állú legényke meg egy idősebb bajszos, csak morogtak valamit az orruk alatt.

— Hova, legények? — kérdezte végül is az idősebb, miután alaposan végigmustrálta őket. Otromba, kelletlenül nagyobb kocsiskabátjukban inkább nevetésgeseknek látszóttak, mint veszélyeseknek.

— Megyünk haza, Jugoszláviába. Börtönben voltunk három évig. Ifjúkommunisták vagyunk — hadarta Iván azt is, amit nem kérdeztek tőle, és a másik kettő bólogatva helyeselt.

Ezt is megbeszélték még az indulás előtt, hogy az orosz elvtársaknak maradéktalanul el kell mondani mindent, nehogy most, az utolsó pillanatban történjen valami félreértés.

Az idősebb orosz azonban félbeszakította a szóáradatot:

— Nu, davaj... — és intett a géppisztolya csövével.

Csak most vették észre, hogy ezek nem úgy hordják a fegyvert, vállra vetve, mint azok a katonák, akiket eddig láttak és hogy a látszólag hanyagul nyakukba akasztott géppisztolyok csöve tulajdonképpen egész idő alatt rájuk meredt. Felesleges volt minden beszéd. Egyedül Simon vett erőt magán, s megkérdezte:

— Hová?

Az orosz mondott valamit, de nem értették. Elindultak hát, amerre mutatták nekik. Ők elől, a két katona egy kicsit oldalt mögöttük. A falu utcáján alig találkoztak valakivel. Ők a kocsiúton mentek, és a ritka járókelők a járdán úgy tettek, mintha nem vették volna őket észre.

Egy parasztházba vezették őket, sorba állították az udvaron, megmotozták és az iszákjaikból az élelmen kívül kiszedték mindent. A holmit, egy-egy váltás kincstári alsót, a börtönbe évek során át becsempészett apróságokat: ceruzát, füzetet, maguk faragta dobozkákat, elszedték tőlük, és egy halomra dobálták. Azután az öreg bement a házba, a fiatal pedig kint maradt őrizni őket.

— Meglátjátok, most elmeséli, amit mondtam neki, és minden rendben lesz — szólalt meg Iván, amikor elmúlt a motozás kínos hangulata.

— Semmi nem lesz rendben — válaszolta Simon, és legyintett.

— Oroszul mondtam neki, amennyire csak tudtam...

— Eszperantóul kellett volna — incselkedett most is a szőke —, te tanultál eszperantót.

— Mindegy, hogy hogyan mondd — morogta Simon, és még magyarázni akarta a gondolatát, de a fiatal katona rájuk szólt:

— Ne beszélgessenek!

Azután kijött a házból az öreg, és intett Simonnak, hogy menjen be.

Miért őt hívják elsőnek? Én jobban tudok oroszul, lázadozott Iván, de a szőke nem felelt, csak nézte az ajtót, amely becsukódott Simon mögött.

Egyenként mentek be a házba, aki kijött, azt félreállították, azután még sokáig vártak kint az udvaron, és végül behívták mind a hármukat.

Panyókára vetett blúzban fiatal tiszt ült egy érdes konyhaasztal mögött, amelyen néhány papírlap hevert. A szájában cigarettá füstölgött, és a füst ködénél úgy látszott, hogy a szája szélén mosoly bujkál. Sokáig hallgatott, nézte őket:

— Szóval, ti haza akartok menni.

— Mi ifjúkommunisták vagyunk, három évig börtönben voltunk...

— kezdte újra a mondókáját Iván, de a tiszt intett, hogy hallgasson:

— Ezt már hallottam. Lehet, hogy így van, de nem biztos. Nincs semmilyen írásotok.

— Hogyan bizonyítsuk be? — kérdezte dadogva a szőke.

— Nem tudom — mondta gúnyos mosollyal a tiszt, és szemmel láthatóan élvezte a hármuk ijedelmét, azután, elkomolyodva hozzátette:

— No, menjetez... Menjetez haza.

A megkönnyebbüléstől Iván annyira felbátorodott, hogy megkérte a tisztet, adjon nekik valami írást.

— Nem adok írást. Menjetez... Én nem láttalak benneteket — mondta a tiszt, és kiszólt a katonáknak. Bejött a bajszos és tisztelgett.

— Menjenek — mondta ismét a tiszt, és a bajszos kinyitotta az ajtót. Ismét kint álltak az udvaron tanácstalanul.

— No, menjetez már — mondta a katona —, gyorsan, gyorsan!

Az udvar közepén még ott hevert halomban a holmi, amit elszedték tőlük. Iván odamutatott. Természetesnek vette, hogy ha nem bűnösök,

nem ellenségek, akkor a holmijukat is visszakapják. De az öreg most már mérgesen rájuk mordult:

— Davaj...

Amint kiléptek az utcára, a hátuk mögött bevágódott a kapu.

*

— Most merre menjünk? — kérdezte Iván, amikor befordultak a sarkon valami főutcafelére, aminek a közepén kövesút volt. Csak most látták, hogy ez nem is olyan kis falu, amilyennek messziről látszott, és ez még tanácstalanabbá tette őket.

— Nemsokára alkonyodik — mondta Simon. — Hova mennénk az éjszakába. Szállást kellene keresni.

Csend lett. Erre eddig nem gondoltak. Egyrészt azért, mert azt hitték, hogy az oroszokkal való találkozás után megszűnik majd minden gondjuk, másrészt, mert az éjjeli szállás, a fedél a fejük felett éveken át gyűlölt kényszer volt. Eszükbe sem jutott, hogy ilyesmi még égető szükség is lehet. Most az volt. Kemény, könyörtelen gond.

Egyszerűen nem tudták, hogy a szabad emberek hogyan oldják meg az ilyesmit. Nekik eddig csak kétféle tapasztalatuk volt: az otthon és a börtön.

— Kérdezzünk meg valakit — szólalt meg bátortalanul Iván.

— Majd én megkérdezem — ajánlkozott a szőke —, én tudok legjobban magyarul.

De az utcán nem volt senki. Még sokáig ballagtak tanácstalanul, mire a távolban feltűnt egy öregember. Amikor odaért hozzájuk, a szőke megszólította:

— Börtönből szabadultunk, hazafelé megyünk — magyarázta —, nem tudna valami helyet, ahol megaludhatnánk az éjjel?...

Az öreg végigmérte őket, gondolkozott, azután lassan, megfontoltan elkezdett magyarázni:

— Menjenek csak tovább ezen az oldalon, a következő sarokig. A sarok után a második házban, ott vannak oroszok... Legjobb lesz, ha oda mennek... No, isten áldja.

Az öreg megpöccintette a kalapját, és ment tovább. Ők hárman pedig csodálkozva bámultak utána. A szőke tért magához leghamarabb:

— Na mi az? Mit vagytok úgy oda? Legalább végre valaki elismerte, hogy az oroszokhoz tartozunk.

Egyik se válaszolt neki, csak mentek lassan a megjelölt ház felé.

*

A házigazda, sovány, borostás arcú, mogorva ember, előbb elutasította őket, de a szőke könyörgőre fogta a dolgot:

— Nem ismerünk itt senkit, hova menjünk éjnek idején...
 Az ember gondolkozott, azután vállat vont.
 — Én nem segíhetek magukon. Az elülső szobában, meg a hátsóban is, oroszok vannak. Mi is lent lakunk a nyári konyhában.
 Hallgattak, azután az ember, látva, hogy nem mozdulnak, még hozzátette:

— Próbálják meg a konyhában. Van a földön szalma... ha nem félnek az oroszoktól.

— Miért félnének? — kérdezte kihívóan Iván.

— Maguk tudják — vont vállat ismét a borostás arcú, és elballagott az udvar végébe a nyári konyha felé.

— Mit csináljunk — kérdezte a szőke.

— Gyerünk, megkérjük őket — mondta Simon, és nem várva a másik kettő beleegyezését elindult a konyha felé.

Odabent sötétes volt már és meleg. A falazott tűzhelyben parázs piroslott, a tűzhely elé be volt készítve egy kosár csutka. A tűzhellyel szemben a fal mentén ledöngölt szalma hevert. Sokan aludhattak már rajta. Köszöntek, de nem válaszolt senki. Hallgatóztak. Csend volt, csak a parázs pattogott időnként a tűzhelyben.

— Majd megkérjük őket, ha jönnek — mondta Iván —, biztosan megengedik.

A levetett kocsiskabátokat leterítették a szalmára, megrakták a tüzet, és letelepedtek.

Amikor felmelegedtek és egy kicsit felocsúdtak a váratlan szerencse feletti meglepetésből, előverték az iszákjaikat, és előkotorák az élelmet. Iván csüggedten forgatta a kezében a szalonnáját:

— Nincs késünk...

— Elmegyek és kérek a gazdától — ajánkozott a szőke, de Simon rájuk mordult:

— Nem mész sehova! Te meg ne legyél olyan nagy úr. Van fogad, rágyad.

Nem ellenkeztek. Harapták a kenyeret és szopogatták hozzá a szalonnát. Már jóllaktak és kezdték a maradékot visszarakni az iszákba, amikor Simon ismét megszólalt, sokkal csendesebben:

— Azért mondtam, hogy mindig maradjunk együtt...

*

Sötét este lett, mire megérkezett az első orosz. Szó nélkül bement a szobájába, azután petróleumlámpával a kezében visszajött a konyhába. Az egyenruhájáról és a mellén levő kitüntetéseiéről ítélve magasabb rangú tiszt volt, mint az, akivel délután beszéltek.

— Jó itt a melegben, ugye?! — kérdezte, mintha egészen természetes

lenne, hogy ők itt ülnek a tűz körül a szalmára terített kabátjaikon egy orosz tiszti kvartélyon.

— Jó. Hideg van nagyon odakint — mondta Iván.

A tiszt cigarettát vett elő, rágyújtott, és csak azután kérdezte meg: — Dohányoztok?

Simon elfogadta a kínálását. Iván felmordult:

— Megbeszéltük, hogy a dohányzás káros.

A tiszt nevetett. Megértette a szerb szót, és mindjárt hozzá is fűzte:

— Háború van. Vannak dolgok, amik sokkal egészségtelebnek, mint a dohányzás.

A szőke nevetett, Iván durcásan hallgatott, Simon pedig látható élvezettel szegte meg a ki tudja, mikor adott fogadalmát.

Azután a tiszt megkérdezte, hogy kicsodák és honnan jönnek, és Iván nyomban elfelejtette iménti haragját. Mesélt mindent, ami csak eszébe jutott az utóbbi három esztendőről. Elmondta, hogy ifjúkommunisták voltak, hogy búzaasztagokat gyűjtöttek fel, nehogy a németek kezére kerüljön a búza, hogyan fogták el őket és hogyan maradtak életben csak azért, mert fiatalok voltak, és végül, hogyan szabadultak a börtönből.

Azután az orosz mesélt nekik Sztálingrádról, és a végén még énekeltek is. Forradalmi dalokat énekeltek, amiket az orosz más szöveggel, de ugyanúgy tudott, mint ők.

Előbb csodálatos volt és különös, hogy ezeket a dalokat, amiket eddig csak titokban dúdolgattak, most velük énekliegy igazi katonatiszt, akinek fegyvere is van, aki hatalom, és akinek ezt nem tilthatja meg senki. Azután már nem is volt különös. Mintha elsüllyedt volna az idő, mintha soha nem is lett volna az a három esztendő, mintha csak ez lenne a világon, ez a meleg konyha és ők négyen, ahogyan csendesen dalolgatnak.

Végül annyira nekibátorodtak, hogy megkérdezték, tud-e valamit Jugoszláviáról. Kézzel-lábbal elmagyarázták neki, hogy az utóbbi évben már nem jöhetett hozzájuk látogató, hogy abban a néhány levélben, ami eljutott hozzájuk, nem mertek írni semmit az otthoniak, csak annyit, hogy a nagypapa jól van és egyre egészségesebb. Ez elég volt a reménységhez, de lényegében nem mondott semmit, főleg arról nem, hogy ki az a nagypapa.

Az orosz bólogatott:

— Igen, igen, Jugoszlávia... Títo... Títo.

Ők hárman tágra nyílt szemmel néztek az oroszra. Ez volt az első eset, hogy az általánosságok ködéből fölmerült valami kézzelfogható. Egy év, amit sohasem hallottak, de amely, ez a hangsúlyból is kivehető volt, ahogyan az orosz mondta, jelentős, nagyon jelentős lehet.

— Ki az a Títo? Meséljen nekünk — kérdezte Iván.

— Geroj — mondta röviden az orosz.

— És mi van Jugoszláviában? Meséljen nekünk Jugoszláviáról...

A tiszt egyszeriben megváltozott. Megrázta a fejét, összehúzta és bekapcsolta magán a blúzt, valahogy mereven, mint akit vallami illetlenül ségen értek:

— Elég volt a meséből — mondta. — Aludni is kell... Majd meglátjátok... Ha hazamentek, majd meglátjátok.

Bement, és bevitte magával a lámpást. A konyhában már csak a tűzhelyből kivillódzó vörös fény világított. Csendben elfészkelődtek a szalmán, és betakaródtak a kabátjaikkal. Azután, mintha jó éjszakát mondana, megszólalt a szöke:

— Szerencsénk volt ma délután.

Várta a választ, azután megismételte:

— Csakugyan szerencsénk volt. Nem tréfálok...

De másodszor sem felelt neki senki.

*

Olyan mélyen aludtak, hogy nem tudták, járt-e még valaki éjszaka a házban. Lehet, hogy a börtönbeli megszokás volt az oka, ahol esti zárástól a reggeli nyitáig nem történik semmi, de lehet, hogy a bizalom, mert a másik szobában ott volt az orosz katonatiszt.

Már kezdett szürkülni a kései téli reggel, amikor dörömbölésre, kiabálásra ébredtek. Az ajtóban géppisztolyos katona állt, és kiabált befelé, hogy öltözzenek és menjenek ki.

Káromkodott, amikor látta, hogy kábultságukban milyen lassan készülődnek.

Iván megpróbált magyarázkodni, hivatkozni a tisztre, aki bent alszik a szobában, de el is hallgatott hamar: A szoba ajtaja tárva-nyitva volt, és látszott, hogy odabent nincs senki. Nem vették észre, hogy mikor ment el a tiszt.

Kint az udvarban még egy katona állt, és kiterelték őket meg a házigazdát az utcára.

Ködös, zimankós hajnal volt. A kocsiúton a pocsolyák befagytak. A házakból innen is, onnan is, álmos szemű, kábult embereket tereltek ki a katonák. A konyha melege és az esti beszélgetés után kétszeres volt ez az ébredés.

— Nem bírom a hideget — mondta reszketve Simon, és összehúzta magán a daróckabátot.

A katonák mosogatására az emberek lassan menetoszlopba verődtek.

— Hova megyünk? — próbálta megtudni Iván a katonáktól, de válaszul csak érthetetlen mormogást kapott, ami lehetett káromkodás is vagy annyi, hogy:

— Davaj, davaj...!

A többiek, a helybeliek nem kérdeztek semmit, csak sötét arccal áll-

dogáltak a sorban, ahova állították őket. Úgy látszott, mintha már megszokták volna az ilyen reggeleket.

Kifelé terelték őket a faluból. A falu végén, egy hatalmas udvarban, fatelep lehetett valamikor, nagy halom gerenda hevert rendetlenül egymásra dobálva, és a katonák kiabálva, mutogatva megparancsolták, hogy vegyék fel a gerendákat.

Nagy nehezen kialakult a rend. Hat ember cipelt a vállán egy-egy gerendát, és a menet most már hosszúra nyúlva kígyózott kifelé a faluból.

Nehezek voltak a gerendák, bevágódtak a vállba, a nyakba, a kabát szövetén át is horzsolták a bőrt. Az emberek nyögtek, káromkodtak, a katonák kiabáltak, azután, amikor letértek az útról a tarlókra, szántásokra, már a kiabálás sem segített. A menet egyre lassúbb, nehezekebb lett.

Ivának sikerült beszédbe elegyedni az egyik késérő katonával:

— Hova visszük ezt? — kérdezte, keresve a szót, amiről úgy vélte, hogy az orosszal közös lehet. A katona megértette.

— A folyóra. Hidat építünk, hogy átmehessenek a tankok.

— Mit mond? — kérdezte a mögöttük haladó helybeli.

— Mit mondana?! — szólt közbe egy másik, mielőtt még Iván válaszolhatott volna. — Azt mondja, hogy ezekre a gerendákra akasztanak fel bennünket.

— Nem vagy te olyan nagy úr, komám — szólalt meg ismét egy hang. — Kinyírnak ezek bennünket gerenda nélkül is. Nem spórolják a muníciót. Küldi nekik Amerika.

A szóke nem állta meg szó nélkül.

— Mit beszélnek, talán azt hiszik, hogy mi is..., hogy nyilasokkal van dolguk?!

A menetben ellenséges csend lett. Csak nyögések és halk káromkodások hallatszottak, ahogyan a szürkületben bandukoltak a láthatatlan cél felé.

Mire a partra értek, már teljesen kivirradt. Nem folyó volt az, csak valami csatorna, nagyobbacska árok, kopasz, gyér fűzfákkal a partján. Kétoldalt a part mentén, ahol lassúbb volt a víz, vékony jégkérget képzett az éjszakai fagy.

Ismét kiabálás kezdődött. Tíz-valahány embert, a legerősebbeket kiválasztották az építéshez. Iván is jelentkezni akart, de a katona, alkivel útközben beszélgetett, visszaszűkítette:

— Maradj nyugton... .

Az építők előbb áttolták az árkon a leghosszabb gerendát azután az első emberek, egyensúlyozva átbillegtek rajta. Egyikük, egy tagbaszakadt legény, amikor átért, futásnak eredt a szántások felé. Valahonnan oldalról felkattogott egy géppisztoly, és a futó előbb magasba csapta

mindkét karját, mintha megadná magát, azután elterült, arccal a szántásra.

— Ehh!... — csapott egyet a kezével elkeseredetten Iván mellett a katonára, és hátat fordított a látványnak.

A hídépítés ezután, ha lehet, még lassabban, kínosabban haladt. Nem vehettek részt mindannyian, és a dologtalanok csoportokba verődve dideregve meghúzódtak az alacsony töltés oldalán.

Magasan járt már a nap, amikor terepjárón két tiszt érkezett a falu felől. Valamit mondtak a katonának, azután a katonának kiabálni kezdtek az embereknek, és a tömeg megmozdult.

— Mit mondanak? — kérdezte Iván.

— Azt mondják, hogy mehetek haza — mondta a katona.

— És a híd?

— Nem kell. A tankok átmentek másutt a folyón.

Az emberek lehajtott fejjel mentek a falu felé. Azok, akik a túloldalon voltak, előbb tétován álldögáltak, azután odamentek a szántáson heverő holttesthez, és áthozták magukkal a félig kész hídon.

*

Már bent jártak a fűtácán, amikor végül is Iván megtörte a csendet:

— Így nem mehet tovább...

— Hogyan így? — kérdezte élesen Simon.

— Így... — kínlódott a szóval Iván, azután elszánta magát. — Magatok is láttátok ma reggel...

A másik kettő nem firtatta, hogy mire gondol, a hajnali riasztásra-e, vagy a halottra ott a szántáson. Végeredményben ez mindegy volt. Ezért csak bólintottak, és Simon lemondóan megjegyezte:

— Nem tehetünk semmit.

— De tehetünk! — fortyant fel Iván. — Mi szabad emberek vagyunk!

— Majd megmondom, hogy mit csinálj a szabadsággal — nevetett viczorogva a szőke.

— De igenis, a szabadság az választás!

— Úgy van! Ha akarjuk éhen halunk, ha akarjuk megfagyunk, de lehet gyorsabban is...

— Fogd be már a szád — mordult a szőkére Simon. — Te meg nyögd ki, hogy mit akarsz.

— El kell döntenünk, hogy hova tartozunk.

— Én ezt már eldöntöttem három évvel ezelőtt.

— Nem úgy gondolom. Itt kell döntenünk, most. És azt javasolom, hogy ne menjünk tovább. Jelentkezzünk a községházán, és maradjunk itt, amíg a dolgok nem rendeződnek.

A másik kettő úgy meredt Ivánra, mintha kísértetet látna. De amikor elindult, hogy megkeresse a községházát, mégis utána mentek.

*

A községházát, a főutca egyetlen emeletes épületét könnyen megtalálták, de azt, akivel nekik beszélni kellett, már nehezebben.

Már vagy hatodszor mondták el, hogy börtönből szabadultak és hazafelé mennek, küldték őket egyik irodából a másikba, de mindenütt csak vállvonogatás volt a válasz és egy mondat: kérem, ez nem rám tartozik.

Ők mindenütt illedelmesen megkérdezték, hogy akkor hát hová menjenek, és mindenütt mondták nekik egy újabb szobaszámot, ahol megint csak vállvonogatás fogadta őket.

Végül valakinek eszébe jutott, hogy legjobb lesz, ha elmennek Dorogi elvtársához.

— Az ki? — kérdezte a szőke.

A kérdezett előbb tétovázott, azután kibökte:

— Ő mindent tud... Ő az oroszok embere.

Dorogi elvtársnak előszobája is volt, és ebben az előszobában várakozni kellett, de amikor bejutottak a nagy darab, kövér, kopasz emberhez, úgy érezték, hogy végre megérkeztek:

— Már hallottam magukról — mondta Dorogi elvtárs széles mosollyal, és székekkel kínálta őket. Azután maga is leült melléjük, az asztalra könyökölt, és úgy kérte, mintha erre a pillanatra várt volna egész életében.

— Kérem, meséljenek!

És ők meséltek. A szőke kezdte, de a többiek is, ahogy tudtak, hozzáadtak valamit, úgy érezték, hogy roppant fontos ez a beszélgetés, és mindent el akartak mondani ennek az elvtársnak, aki elfogadta őket olyanoknak, amilyenek voltak.

— No és most milyen terveitek vannak — kérdezte szinte áhítatosan amikor vége volt a mesének.

— Úgy gondoltuk, hogy itt maradunk, amíg nem rendeződnek a viszonyok anyyira, hogy hazamehessünk — mondta valamennyiük nevében Iván.

— Helyes, nagyon helyes — bólogatott Dorogi.

— És ha tudna nekünk az elvtárs valami munkát meg szállást biztosítani... — toldotta meg fülig vörösödve a szőke.

Dorogi elvtárs elszomorodott:

— Sajnos, fiúk, ebben nem segíthetek... Nincsen... Nincsen semmi... még úgyszólván itt van a front. Ugye, megértitek...

Nem értették, de bólogtak. Nem lehetett nem bólogatni, olyan szépen, olyan emberségesen mondta.

— De valamit mégis megtehetek — szólalt meg ismét Dorogi elvtárs, és felderült az arca. — Ha itt maradtok, beírhatlak benneteket a Kommunista Pártba.

Ők hárman megdermedtek. Mintha arcul csapta volna őket.

— Köszönjük — mondta Simon, és felállt. A másik kettő követte.

Dorogi nem értette, hogy mi történik:

— Persze, nem sürgős a dolog, fiúk. Gondoljátok meg, azután gyerekek esetleg vissza...

Iván vörösödött, a szőke eltátotta a száját, mint aki mondani akart valamit, de elfelejtette, hogy mit, azután Dorogi elvtárs szívélyesen lekezelt velük, és kinyitotta az előszobába vezető ajtót...

*

Mire a nap lefelé hajlott, ők már ismét kint jártak a szántásokon, messze a falutól, és lépkedtek kitartóan délnek, ismét toronyiránt.

Ezt nem beszéltek meg. Egyszerűen, amikor kijöttek a községházáról, Simon leszegett fejfelé elindult kifelé a faluból, és ők mentek utána.

Iván szinte meggörnyedt a csalódás és a felelősség súlya alatt. Egy ideig nem bántották. Azután a szőke nem állta meg.

— A szabadság olyan választás, amikor az ember elfogadja a koncot — kezdte éneklő hangon, mintha leckét mondana fel.

— Régi dolog — vette át a szót ugyanolyan csúfondárosan Simon —, a szabadság felismert szükségszerűség.

Célzás volt ez az elméleti órákra, amelyeket Iván tartott nekik a börtönben, amelyekből sok mindent nem értettek egész világosan. Mivel pedig a kérdéseikre Iván mindig csak azt ismételte, el, amit már mondott, gyanakodtak, hogy ő sem egészen érti, amit beszél.

— Nem igaz! — tört ki Ivánból a felháborodás. — Nem igaz, hogy az önzés, a közömbösség, a lelketlenség szükségszerűség... Dagadt, hájas alak, csöpög róla a zsír... Fogadom, hogy van a fiókjában kenyér, szalonna, ami csak kell...

— És pártkönyvecske is — tette hozzá a szőke.

— Én úgy hallottam, hogy a párttag a legönzettelebb, legbátrabb, legjobb... — morogta Simon, és a hangja már nem volt csúfondáros.

— Most láttad, hogy rongy is lehet.

De Iván már ismét talpra esett, mint a macska, és átvette a szót:

— Az a bajotok, hogy idealisták vagytok — magyarázta. — Közismert dolog, hogy a pártba ellenségek is behúzódnak, és időnként tisztogatni kell. Ha már tudnátok, még a Szovjetunióban is vannak tisztogatások.

Ezen mindannyian elgondolkoztak egy ideig, azután, látva a hatást, Iván is engedett:

— Nekem csak az fáj, hogy három évig voltunk börtönben, és még is idegenek vagyunk nekik.

— Nekünk három évre megállt az idő — jegyezte meg szomorkásan a szőke. — Az ő idejük nem állt meg.

— Mit akarsz ezzel mondani?

— Azt, hogy három év, tíz év, száz év, egyremegy. Mi múzeumi példányok vagyunk.

— Nem igaz — tiltakozott Iván. — Az elv ugyanaz maradt, és az elvtárs is mindig elvtárs marad!

Nem vitatkoztak vele, csak Simon morgott valamit az orra alá a dialektikáról, azután hallgatták a szél füttyülését, az időnként feldübörgő ágyúdörejét a távolból, és a saját lépteik tompa puffogását a szántás görgyerein.

— Nem érünk be sötétedés előtt a következő faluba — mondta aggodalmaskodva a szőke —, még a tornyának is csak a hegye látszik.

— Amott van valami — mutatott oldalt Simon —, majd oda megyünk.

A távolban, majdnem a láthatár alján, a pirosuló alkonyat fényében szinte árnyékként feketélt valami magas épület, emeletes ház, mintha eltévedt volna egymagában a pusztában.

Amikor közelebb értek, feltűntek a villanypóznák is, egyenletes sorban húzódtak jobbra és balra az épülettől a láthatár felé.

— Vasútállomás — mondta a szőke, és Iván reménykedve hozzátette:

— Lehet, hogy itt már vonat is jár.

Mire odaértek, már szinte teljesen besötétedett. A forgalmista irodájában egy félig lefedett petróleumlámpa pislogott.

Bementek. Az íróasztalnál ingujjban egy kis keszeg emberke ült, valami iratokban lapozott, és úgy tett, mintha nem vette volna őket észre.

Egy ideig ők is hallgattak. Elkábította őket a túlfűtött iroda forró levegője. Azután a szőke köszönt.

— Jó estét.

— Mit keresnek itt? Nem látják, hogy ez hivatalos helyiség?! — förmedt rájuk köszönés helyett a vasutas, de a hangja elárulta a pusztában egyedül élő riadalmát.

— Csak kérdezni akartuk — mondta szelíden a szőke —, hogy mikor megy vonat délnek.

Az emberke most már figyelmesebben szemügyre vette őket:

— Hol élnek maguk?! Már egy hónapja, hogy elment az utolsó személyvonat.

— Nekünk a tehervonat is jó, de délnek. Érti? Nem arra, amerre az utolsó személyvonat ment...

— Az se megy — mondta kissé óvatosabban a vasutas —, csak katonai szerelvények, de azok sem állnak meg.

— Akkor hogy menjünk tovább? — szaladt ki az együgyű kérdés Iván

száján, és a vasutas, felismerve a gyámoltalanságot, ismét fölényes lett és szemtelen:

— Gyalog! És tűnjenek el innen, nehogy itt találják magukat az oroszok.

Iván megpróbálta helyrehozni az iménti hibát és enyhíteni a légbört azzal, hogy elmondta a vasutasnak a történetüket.

— Elhiszem én maguknak, hogyne hinném... Járnak itt mostanában mindenféle népek — mondta gyilkos jószággal a vasutas —, de értsék meg, hogy nincs semmilyen vonat.

— Akkor engedje meg, hogy itt aludjunk — szólalt meg váratlanul és keményen Simon.

A vasutas arca szinte megnyúlt a megdöbbenéstől:

— Itt nem maradhatnak... Én bezárok, és éjszaka nincs itt senki.

— Maga hova megy? — kérdezte Simon sötétén, és a daróckabát ujjá megmozdult, ahogy ökölbe szorult a keze.

— A lakásomba, hova mennék? Nem vagyok hazátlan bitang.

Simon már túl sokszor hallotta ezt a kifejezést, semhogy türtőztetni tudta volna magát. Lassan elindult a vasutas felé, és a másik kettő rémulten figyelte, hogy mi lesz. Ismerték Simon hirtelen természetét és bikaerejét. A nyápic vasutas félelmében leült:

— Meg ne próbálja!... Figyelmeztetem!

Az asztalon felcsengett a szolgálati telefon.

— Igen — mondta remegő hangon a kagylóba a vasutas, azután számokat ismételt, amelyeket a vonal másik végéről diktáltak neki, időközben ijedt pillantásokat vetett Simonra, és végül azt mondta, hogy rendben, fogadom.

A beszélgetésnek vége volt, az ő haladékanak is, és egy pillanatig még tartotta a kagylót, mintha azon töprengett volna, hogy kérjen-e segítséget attól a másiktól a vonal túlsó végén, de azután szó nélkül letette, és kettőt-hármat fordított az induktorokaron.

— Szerencsénk van — mondta, és a nadrágzsebből előhúzott gyűrött zsebkendővel megtörölte a homlokát. — Jön egy vonat. Orosz, katonai tehervonat. Szálfákat meg gerendákat szállít. Megáll itt néhány percre, amíg felszabadul a pálya.

— Remélem felvesznek majd — aggodalmaskodott Iván.

A vasutas megenyhült. Mintha végre hinni kezdett volna nekik:

— Maguk csakugyan nem abból a világból valók — álmélkodott —, csak nem képzelik, hogy odamennek és egyszerűen felkéredzikednek!... Tudják maguk, hogy mi a katonai szállítmány?... A front nincs még harminc kilométernyire se...

Hallgattak mind a hárman.

— Idefigyeljenek — folytatta emberségesen. — Most kimennek jobbra, jó messze az állomástól. Arról jön a vonat. Amikor megáll, lopalkod-

janak fel valamelyik szálfás kocsira. De ne az utolsó, mert ott kísé-
rő van...

Látva, hogy tétováznak, ő is vette a kabátját:

— Gyerünk, nincs sok idő!

Az ajtóban még megállt:

— Aztán, ha valami baj lesz, rám ne hiavatkozzanak. Nem ismerem
és soha nem is láttam magukat...

— Jól van — szolt rá üdegesen Simon —, az nem a maga gondja.

Amikor kimentek, gondosan bezárta maga mögött az irodát, és oldalt
egy másik ajtót is, ahonnan nem látszott ki semmi fény.

— Biztos ott a lakása — mondta Iván. Amazok hallgattak.

Mire eltávolodtak az állomástól, messziről már hallatszott a mozdony
dohogása, azután a vonat lassan bejárt.

Sötétben, kivilágítatlanul jött. Tulajdonképpen nem is volt egyéb, csak
csikorgás és tompa dübörgés, a sötétség árnyéka, az éjszaka sötétjében
még sűrűbb feketeség. Az állomás felől egy pillanatra megvillant a for-
galmista tompított lámpása, és a vonat lassan megállt.

Csendben felkapaszkodtak az egyik kocsira. A szőke tapogatva rejtek-
helyet fedezett fel. Felülről és oldalt hosszabb szálfák voltak, a rakás
közepén rövidebbek, és így az egész egy kis odút alkotott, amelybe mind
a hárman behúzódtak. Nem volt ez teljes védelem, a szálfák között ujj-
nyi rések voltak, de mégis több volt a semminél, és kívülről nem láthat-
ta meg őket senki.

Mire elhelyezkedtek, a vonat már indult. Lassan, nehézkesen gördült
az állomáson át, megdöccenve a sínek kötésén. Mind a hárman előbújtak
a rejtekhelyről, hogy lássák a forgalmistát, és az becsukta a lámpáját, és
láthatatlanná vált a sötétben.

Csak a forgalmi iroda fölött, az emeleten derengett világosság. Egy nő-
alak állt az ablakban mozdulatlanul. Nézett le a lába alatt zakatoló
semmibe. Aztán felemelte a kezét, és összehúzta a függönnyt.

— Ki lehet az az asszony? — kérdezte Simon.

— Biztos a felesége — mondta Iván.

A szőke csak nagy sokára tette hozzá.

— Fogoly.

Mivel a másik kettő nem szolt semmit, megismételte:

— Fogoly. Foglyok mind a ketten.

*

A kattogás meggyorsult, és vele együtt megerősödött a szél is. Fújt
mindenfélől a szálfák közötti réseken. Nem törődtek vele. Még tartott a
váratlan szerencse feletti öröm, és a daróckabátok is őriztek még valamit
a forgalmi iroda melegéből.

— Étkezőkocsi — mondta a szőke, elfészkelődött az odúban, azután
az iszákjából előkotorászta a maradék ételt. Ezt tette a másik kettő is.

— Most pedig átalakul hálókocsivá — folytatta a szőke, amikor befejezte az evést.

— Neked mindig van kedved tréfálni? — kérdezte keserűen Simon.

— Ha van, ha nincs, egyre megy. Alkkor miért ne tréfálnék? ... Most pedig, ha megengeditek, én durmolok egyet.

— Én nem bírok aludni — mondta Simon olyan vészhangon, hogy amazok felfigyeltek.

— Miért?

Senki senkinek az arcát nem látta a sötétben, és most ösztönösen is jobban figyeltek a hangra.

— Fázok — válaszolta röviden Simon.

A szőke tanácsára egybegombolták a három kabátot, és az egész most olyan volt, mint egy sátor, amelyet mind a három, egymás mellé kuporodva, a leheletükkel melegítettek.

— Központi fűtés — mondta a szőke, és a másik kettő még nevetett is, olyan jónak látszott a sátor, a vonat pedig ment megállás nélkül, csak a kerekek megváltozó csattogásából tudták, ha néha áthaladtak valami alvó állomáson.

— Ha hazaérünk, egy hétig nem mozdulok a kályha mellől — mondta Simon.

— Én meg egy hétig nem kelek fel az asztal mellől — toldotta meg az álmot Iván.

A szőke nem szólt semmit.

*

Ahogy haladt az éjszaka, a hideg szél végül mégis átjárta a kabátsá-tort. Szétszedték, megpróbálták ismét külön-külön felvenni a kabátot, de ez se segített. Simon egyre csak azt ismételte, hogy fázik és utálja a hideget. A másik kettő hallgatott.

Jóval éjfél után lehetett már, amikor megeredt az eső. Havas eső volt. Nem látták, de érezték a szemükre, az ajkukra csapódó nehéz, nedves hópelyheket. A szél behordta a nyílásokon, és a kabátok lassan elneheztedek, átnedvedtek. Simon most már nem beszélt, csak vacogott, csattogott az összeverődő foga olyan hangosan, hogy a kerekek zakatolásán át is hallani lehetett.

— Megfagyunk itt — mondta inkább önmagának Iván, de a szőke meghallotta, és rájuk kiabált:

— Nem fagyunk meg! Nemsokára reggel lesz! Nemsokára megérkezünk valami állomásra, és bemegyünk a melegre! Addig mozogjatok! Tor-názatok! Mozgassátok a kezeket, a lábatokat!

Szót fogadtak neki, és egy ideig hallatszott a topogás, a daróckabátok csapódó ujjainak pufogása, azután ismét csak a kerekek kattogtak a sötétben.

— Álmos vagyok — mondta egy idő után Iván.

— Nem szabad aludni! Nem hagylak aludni! — kiabálta a szőke, aki megrémült, mert szendregésből riasztotta fel a hang. Kitapogatta őket a sötétben, és teljes erőből rázni kezdte mind a kettőt.

Iván hagyta, hogy a szőke rázza, de Simon elordította magát:

— Nem bírom! Nem bírom tovább! Elég!

A szőke meglepődött, és egy pillanatra elengedte. Simon fel akart ugri, de a sötétben beleverte a fejét a fölöttük levő szálfába, és visszaesett közéjük.

— Nem bírom — motyogta az ütéstől kábultan —, le akarok szállni, állítsátok meg...

Ismét nekirugaszkodott, hogy feláll, de a másik kettő nem engedte. Belekapaszkodtak a kabátjába, birkóztak vele, azután ráfeküdtek, és úgy tartották fogva a rángatózó testet.

Egy idő múlva lecsendesedett. Hagyta, hogy a másik kettő maga köré vegye, és egyre csak azt ismételte, hogy nem akar meghalni.

— Félrebeszél — mondta Iván.

— Nem beszél félre — válaszolta a szőke — csak fél.

Azután Simon abbahagyta a halál emlegetését, és sírni kezdett. Csukladozva, hangosan, keserűen sírt a sötétben, mint a magára hagyott kisgyerek.

*

Reggel lett, az eső elállt, és a nap korongja már kúbujt vörösön a lát-határ alján, mire a vonat lassítani kezdett. A napsugarak vörösre festették a farakást. A szőke felállt, és egy kiugró szálfának támaszkodva szembefordult a fényvel.

— Gyertek napozni — mondta a másik kettőnek. — Bizony isten melegít.

Azok nem mozdultak. Összekuporodva gubbasztottak az odúban, a hátukat egymásnak vetették, és gyanakodva nézték a szőkét, aki lám, megint kitalált valamit, amivel mozgásra akarja kényszeríteni őket.

A szőke nem erőltette a dolgot. Hallgatott, és szemmel látható élvezettel süttette magát az egyre erősödő vörös sugarakkal. Erre felkeltek, és odatelepedtek mellé.

— Csakugyan melegít — szólalt meg kismártatva Simon.

— Délebbre vagyunk — bölcsekedett Iván, de a szőke letorkolta:

— Hülyeség!...

A vonat most már teljesen lelassult. Úgy látszott, tilosra áll a semafor. Kétoldalt a vasút mentén apró kertés házikók jelentek meg, egyre sűrűbben, és a töltés oldalán, táskával a kezükben, fáradt arcú, álmos, munkás külsejű emberek mentek valahová.

— Hé, emberek! — kiabált be az egyik csoportnak a szőke. — Hol vagyunk? Milyen állomás ez?

Nem felelt neki senki. Az emberek közömbösen mentek tovább. Háromszor-négyszer is meg kellett ismételnie a kérdést, mire végre az egyik csoportból valaki visszakiáltott:

— Kecskemét! . . .

— Kecskemét — ismételte ragyogó képpel a szőke —, akkor jó irányba jöttünk.

A másik kettő álméltkodva nézett rá.

— Te nem tudad? — kérdezte Simon. — Hiszen a vasutas azt mondta, hogy délnek megy . . .

— No és?! Felrakott volna bennünket az a kecske a pokol vonatára is, csakhogy szabaduljon tőlünk.

— Biztos féltette tőlünk a feleségét — magyarázta komoly képpel Iván.

Ezen nevetni kellett.

*

A vonat végül is átdöcögött a váltón, és megállt. A szerelvény mellett vasutas jelent meg, kezében hosszú nyelű kalapáccsal, és ütögette a kerekeket. Amikor odaért hozzájuk, anélkül, hogy a fejét felemelte volna, felszólt:

— Jó lesz, ha leszállnak onnan, mielőtt még észrevennék magukat az oroszok.

Volt valami sértő cinikosság a szavában, és Iván dühösen válaszolt:

— Nekünk nincs miért félni az oroszoktól!

— Maguk tudják. Én szóltam — mondta egykedvűen a vasutas, és ment tovább ütemesen ütögetve a kerekeket.

Simon és a szőke vették az iszákjukat.

— Hova mentek? — vörösödött el Iván.

— Gyere — szólt rá csendesesen a szőke —, ne ugrálj. Tudod, hogy igaza van. Úgyis le kell szállnunk, valahol meleget keresni. A napozás nem elég.

Gémberedett tagokkal nagy nehezen lekecmeregtek a vagonból. A vonat kint állt egészen a váltóknál. Messze volt az állomás, és mire beértek, a gyaloglástól egy kicsit felmelegedtek.

A peron és a vágányok előtti tér tele volt katonákkal, és közöttük itt-ott néhány civil. Valamennyien járkáltak, beszélgettek, kiabáltak, és ők belemerültek a tömegbe.

Senki sem figyelt fel rájuk. Szürkésbarna darócuk hasonlított a katonaköpenyekre, és egyébként se tűnt fel akkoriban semmilyen öltözet, ha elég szürke volt, kopott és egyszerű.

— Meg kellene nézni — mondta Simon —, hátha van itt valami városterem, ahol megmelegedhetnénk.

— Majd én körülnézek — ajánkozott Iván, akinek a szeme kitégült,

valósággal itta a sokaságot, és mielőtt még a másik kettő valamit is szólhatott volna eltűnt a tömegben.

Simon és a szőke lassan tovább mentek. A nap már kisütött teljesen, az emberek közelsége is melegített, és ők el is felejtették, hogy nedves rajtuk a daróc.

Flaskóval a kezében egy kapatos katona támolygott eléjük:

— Elvtársak! Testvérek... igyunk!... Sztálinra!... A hazára!... A győzelemre!

Minden felkiáltás után körbe járt az üveg, és az erős pálinka átjárta őket, mint a tűz. A katona most örömeiben ölelkezni, csókolódnizni akart, de akkor megjelent három géppisztolyos, karon fogták a mulatozót, kivették a kezéből a flaskót, és élvezették. Nem tiltakozott, ment velük, mint a bárány, csak motyogott, hogy neki meg kell ünnepelnie a találkozást...

— Láttad, milyen színű volt a vállpántjuk? — kérdezte Simon.

— Láttam — felelte a szőke. — Mint azé a tiszté, aki tegnapelőtt kihallgatott bennünket.

— Gyere! Menjünk innen — kapta el a másik karját Simon.

— Csak lassan — nevetett kényszeredetten a szőke. — Ne csinálj feltűnést.

— Hol az ördögbe mászkál most Iván? — heveskedett ismét Simon.

— Megbeszéltük, hogy mindig együtt maradunk.

— Ne idegeskedj. Elment valami meleg helyet keresni. Majd előkerül...

— Nem érünk haza. Soha nem jutunk haza — mormogta Simon, de a szőke nem felelt neki.

*

Ahogy haladtak tovább, lassan gyérülni kezdett körülöttük a tömeg. Távolabb a többiektől egy katona ült a hátizsákján, fegyverét az ölébe fektette, kezébe ksenyér és egy darab hús, és mit sem törődve a zajgó tömeggel, lassan, tempósan falatozott.

Simon megállt, és nézte. Az ádámcsutkája fel-alá járt, szinte hallani lehetett, akkorákat nyelt.

A katona csodálkozva felnézett:

— Na mi van, elvtársak?

— Gyere — mondta a szőke, és szelíden megfogta Simon karját. — Gyere, majd találunk mi is valamit.

Emez szó nélkül hagyta magát vezetni, mint a beteg, csak időnként kérdezte meg újra és újra, hogy hol van Iván és vajon hazaérnek-e valaha is.

A tömeg teljesen elmaradt mögöttük, és rájöttek, hogy ez is kellemetlen. Ismét egyedül voltak a térben, és nem tartoztak senkihez.

— Nézd — intett a fejével a szőke —, ott van valaki.

Előttük a vágányon csukott tehervagonból álló szerelvény vesztegelt, szemmel láthatóan útrakészen, mert előtte mozdony dohogott. A mozdony mögött a második vagy harmadik vagon is pőfékelt. A tetején egy vékony bádorgkéményt dugtak ki, és abból is fehérés füst kanyargott a magasba. A félig nyitott ajtóban egy egyenruhás, bajszos idősebb ember állt, cigarettázott, és nézte a messzi tolongást a vasútállomáson.

— Lehet, hogy dél felé megy — éledt fel hirtelen Simon.

— Lehet — bólintott a szőke —, menjünk, kérdezzük meg.

*

Az öreg figyelte őket, ahogy tétován, látszólag közömbösen közeledtek. Köpcös, enyhén pókhasú kis emberke volt, és kerek arcán, a bajsza alatt, azoknak az álszent mosolya bujkált, akik megszokták, hogy az emberek kérni jönnek hozzájuk. Amikor köszöntek neki, visszaköszönt, és várt.

— Maguk hova mennek? — kérdezte végül is a szőke.

— Előre — mondta az öreg, és hamiskásan nevetett. Azután mintha megszánta volna őket, visszakérdezett: — És ti hova mentek?

— Haza — szólt vissza gőgösen Simon.

Az öreg egy pillanatra végigvágott rajta a tekintetével, azután ismét nevetett:

— Szép, szép... hát csak menjetek.

Simon összeharapta az ajkát, és ismét a szőke vette át a szót:

— Megyünk haza, börtönből, Jugoszláviába.

Az öreg tovább nevetett, a vállát vonogatta, és rázta a fejét.

— Hagyjuk, nem érdemes — legyintett Simon visszaesve a kétségbeesésbe, de a szőke nem tágitott.

— Szeged — bökte ki utolsó, kétségbeesett kísérletként, és az öreg bólintott.

— Szeged, Szeged — ismételte ő is, és nevetett.

— Mi magával mennénk — mondta a szőke, és a biztonság kedvéért előbb magukra mutatott, azután a vagonra.

Az öreg megint nevetett egy sort, azután óvatosan körülnézett.

— Lehet — mondta —, ha akartok dolgozni.

— Akarunk — bólintott mély meggyőződéssel a szőke, és már indult volna a vagon felé, de Simon elkapta a karját, és az állomás felé mutatott, amerről kipirult arccal, madjnem futva jött Iván.

— Várjuk meg őt is.

— Ti hárman vagytok — kérdezte nevetve az öreg, és a szőke bólintott.

— Jó — mondta amaz. — Nagyon jó. Sok a munka...

Amikor Iván odaért, várni kellett, amíg kifújja magát.

— Elvtársak — kezdte azután felindultan, mintha szónoklatot tartana

—, elvtársak, minden rendben van. Mindent elintéztem, gyertek gyorsan.

— Hová? — kérdezte gyanakodva a szőke.

— Most nem érek rá sokat magyarázni. Megbarátkoztam az orosz katonákkal. Azt mondják, hogy mehetek velük. Felvesznek maguk közé.

— Részeg vagy! — szólt rá durván Simon.

— Egy kicsit ittam, muszáj volt, de nem vagyok részeg. Mindjárt indulnak. Gyertek gyorsan, felvesznek bennetek is.

Csend lett. A vagonajtóban közömbösen állt az öreg, és egy szalmaszállal piszkálni kezdte a fogát.

— Én megyek haza — mondta keményen a szőke.

Simon hallgatott.

— Haza, haza... mást se tudsz, csak haza — hadarta mérgesen Iván, akinek megoldotta a nyelvét a pálinka. — Ki tudja, hogy mi vár ránk odahaza és kellünk-e ott valakinek. Itt legalább tudom, hogy kívül és miért harcolok...

Még mondta volna tovább, de Simond ráfordult:

— Eredj!

— És ti? Veletek mi lesz?

— Mi közöd hozzá!

Iván még egy ideig állt lehajtott fejjel, talán azt várta, hogy a másik kettő meggondolja, vagy talán csak búcsúzkodni akart, de amazok nem mozdultak. Erre ő is felvetette a fejét, megfordult, és gyors léptekkel visszament az állomás felé.

— Mi van? — kérdezte az öreg a vagonajtóból. — A barátotok nem akar hazamenni?

— Nem. Itt marad katonának — válaszolt neki most Simon, talán, hogy kiengesztelje az iménti kis szócsatáért.

— Bolond — nevetett az öreg és intett, hogy szálljanak fel.

*

Amint felszálltak, az öreg behúzta az ajtót. Világosság csak a parányi felső ablakon jött be, és ez sejtelmessé, de ugyanakkor valahogy otthonossá is tette a vagon belsejét.

Később jöttek rá, hogy ez az otthonosság nem annyira a fénytől, inkább a hatalmas üstháztól származott, amelynek tűzterében fáradhatatlanul pattogtak az akácatuskók, kotlájában pedig valami csendesesen rotyogott.

Az üstön kívül volt ott még két nagyobbacska hordó is, néhány polc, konyhához való mindenféle holmival, és egy piccs, valószínűleg az öreg fekhelye.

A koci másik végében, szalmára szórva, nagy halom krumpli volt. Az öreg odavezette őket, mindegyiküknek kést adott a kezébe, egy óriási cinezett fazekat rákott eléjük, és mutatta, hogy hámozzák a krumplit.

— Ezt mind? — kérdezte jó hangosan Simon, mire az öreg bólintott, de egyúttal az ujját is a szája elé tette, és ijedten az ajtó felé pislantott. Hallgattak hát, és hámozni kezdték a krumplit.

Ügyetlenek voltak, és az öreg valahányszor odajött megnézni, hogyan halad a munka, mindig fejcsóválva távozott.

Azután végre elindult a vonat, és az öreget abban a pillanatban mintha kicserélték volna: füttyörészett, danázott, kevergette a kotlában az ételt, rájuk kacsintott, és hangosan cuppantva mondta:

— Borscs... hússal.

A szőke bólintott, de nem felelt neki. Dolgoztak tovább.

— Mit mondunk Iván szüleinek? — kérdezte Simon hosszú hallgatás után, mintha egész idő alatt ezen rágódott volna.

— Mit mondanánk?! Az igazat.

— Lehet, hogy nem is jön többé vissza.

— Odahaza az más — mondta némi töprengés után Simon. — Itt nem ismer senki.

— Legalább el kellett volna búcsúzni tőle — mondta a szőke.

— El — bólintott Simon, és csendesen elkezdett sírni.

Az öreg észrevette, és odatelepedett melléjük:

— Miért sír? — mutatott Simonra.

— Fázik — mondta a szőke, és hámozta tovább a krumplit.

— Hogyhogy fázik? — csodálkozott az öreg, és a kotlára mutatott.

— Nem úgy — mondta a szőke, és a mellére bökött. — Itt fázik.

Belül.

— Értem — bólintott az öreg —, nálunk úgy mondják, hogy fáj a lelke.

Felállt, és csendesen nevetgélve egy üveget meg egy gumicsövet vett le a polcról. A csövet az egyik hordóba dugta, megszívta, és megtöltötte az üveget. Azután kacsintott, és egy ikannából vizet töltött az ital helyébe.

— Nesze ígyál — dugta Simon orra alá az üveget, és inni kellett.

— Én inkább ennék. Éhesek vagyunk. Tegnap óta nem ettünk — mondta a szőke, és a hasára mutatott.

— Nem lehet — fortyant fel az öreg. — Előbb dolgozni, azután enni!

Gyanakodva hunyorgott rájuk:

— Burzsujok!... Nem szerettek dolgozni!

Meghúzta az üveget, azután megenyhült:

— Ha kész lesz a borscs, akkor majd eszünk... dolgozzatok.

A vonat valami váltókon csattogott keresztül, ringott, himbálódzott minden, és az öreg, az üveggel a kezében, tántorogva ment a fekhelyéhez. Onnan még egyszer rájuk kacsintott:

— Nekem is fáj a lelke.

Lefeküdt, szájához emelte az üveget, és szinte le se vette, amíg tartott benne. Azután befordult a fal felé, és nyomban hortyogni kezdett.

— Meggyullad benne — szörnyülködött Simon, de a szőke vállat vont:

— Mindenki úgy megy haza, ahogyan tud.

— Haza, haza, mást se tudsz, csak ezt — fortyant fel Simon, és talán maga se tudta, hogy Iván szavait idézi.

A szőke nem szólt semmit. Sokáig nem hallatszott más, csak a kerekkek kattogása és az öreg horkolása. Azután Simon megkérdezte:

— Te csakugyan hiszed, hogy kellünk otthon?

— Kellünk...

— Honnan tudod ilyen biztosan?

— Egyszerű — mondta a szőke, — azért nevezik otthonnak.

— Igazad van — bólintott Simon. — Csakugyan egyszerű.